

*Halló!**Halló!*

Kinek van használt hanglemeze?

*Halló!**Halló!*

ÉLETRAJZOK
TÖRTÉNETI
MŰZSÉPVISZTÁRA

Régi vagy törött hanglemezeket, míg az anyagihiány tart, legmagasabb áron vesz

WÁGNER

Hangszer-nagyáruháza, a világhírű Favorite hanglemezgyár főraktára

Budapest, József-körút 15.

Óvás! Figyeljen a «Wagner» névre, hogy máshoz be ne tévedjen!

Árjegyzék ingyen.

Árjegyzék ingyen.

28. SZÁM. 1919. (66. ÉVFOLYAM.)

SZERKESZTŐ
HOITSY PÁL

BUDAPEST, OKTÓBER HÓ 19.

Szerkesztőségi iroda: IV. Vármegye-utca 11.
Kiadóhivatal: IV. Egyetem-utca 4.Egyes szám
ára 2 Kór.Előfizetési ára:
októbertől december végeig 15 korona.Külföldi előfizetésekhöz a postailag meg-
állapított viteldíj is csatolandó.

A BOLSEVIZMUS LÁNCSAIBÓL FÖLSZABADULT A MAGYARI! — Márton Ferencz rajza.

Az olvasóhoz.

Hosszú kényszerű hallgatás után újra útjára bocsátjuk a «Vasárnapi Ujság»-ot.

Lapunk hatvanöt esztendővel ezelőtt, a nemzeti elnyomás legszomorúbb idejében keletkezett; végig élte a Bach-korszak minden sanyargatásait, de hosszú multja alatt soha se volt idő, mikor betiltották volna megjelenését. A szovjet-kormány-nak kellett jönnie, hogy ez megtörténjék, annak az aerának, mely a világszabadságot hirdeti s az emberi jogok teljességét helyezi kilátásba.

A letűnt rendszer eleinte a legszigorúbb cenzura alá vetette a «Vasárnapi Ujság»-ot, s nem engedte meg regényünk folytatását sem, vagy oly ártatlan közlemények befejezését, minő a Várszínház multjára való visszaemlékezések. Aztán a szerkesztőt mozdították el, s végül teljesen beszüntették a lapot. Úrügylt azt hozták fel, hogy nincs papiros. Pedig a «Vasárnapi Ujság»-nak megvolt a maga saját papirosa, csak hogy azt elorozták, hogy népbolondító propaganda-írásokkal nyomassák tele. S tönkre tették a nyomdát is olyannyira, hogy uralmuk bukása után szünetelnünk kellett egész a mai napig. Most, hogy újra megindul lapunk, folytatni fogjuk ott, a hol elhagytuk.

Iparkodni fogunk azt úgy szerkeszteni, hogy a jóérzésű, művelt, hazafias és romlatlan magyar közönségnek kedvelt családi közlönye legyen.

Tájékoztatni fogjuk az olvasót minderről, a mi újat és tudni érdemes a tudomány és kultúra — akár itthon, akár

idegenben — létre hozott, kivéve azt, a mi túlságosan szakszerű, s a nagy közönség számára nehezebben megérthető.

Főgyekezetünket fogja képezni, hogy bemutassuk a magyar szépirodalom kiválóbb műveit, és súlyt fogunk helyezni rá, hogy az új magyar költő és elbeszélő ezentúl se érezze magát kész írónak, míg műve meg nem üti a mi magasabb mértékünket.

Képeink be fogják mutatni az életnek nevezetesebb eseményeit s legnevezetesebb cselekvő embereit, úgy, hogy egy képét kap, a ki a «Vasárnapi Ujság» régi évfolyamait lapozza. De nem fogunk ezentúl sem azok izlése és óhaja szerint igazodni — se a képeket, se a tartalmat illetőleg, — a kik a minden áron való érdekeket követelik és a szencziót hajszolják. Inkább adunk kevesebbet abból, a mi lármásan rikolt, sem mint vétsünk a jóízű és az erkölcs rovására. De lapunkat ezentúl is bizvást odaadhatja fiának az apa, mert rossz szellem abból nem szív, s leánya miatt sem aggodhatik az anya, hogy serdülő korában megpiszkolódik lelkének érintetlen tisztasága.

Valószínű, hogy ez a mi imádot hazánk kisebb lesz ezentúl, mint a minő ezer esztendő óta volt, de él bennünk a remény, hogy lapunkat nemcsak ennek a szűkebb országnak határai között fogják olvasni, hanem azokon túl is, a meddig csak magyar lakik. S nagy örömrünk telnek abban, — a mi egyik ambíciókat fogja képezni — ha egyik jelentősebb eszköze lennének annak a szellemi kapcsolatnak, a mely a határokon túl és innen élő magyarság kultúráját egységessé teendi.

Hoitsy Pál.

SZEVEDI EMMA, SZINÉSZNŐ.

REGÉNY. — IRTA MOLY TAMÁS.

(Folytatás.)

Az öklét a szájába tömte és harapta; sovány, kicsiny testét föl-fölvetette a legyűrt zokogás. Emma csodálkozott; úgy nézte, mint egy idegen jelenséget, soha nem látottat, meglepőt, és nem tudta, hogy mit csináljon, mit feleljen. És szűgyelte, hogy nem érzett ez iránt a gyöttrődő ember iránt szánalmat; mert hiába volt minden jajongás, az asszony érzése meg nem mozdult, belül nagy hidegség feküdt a szívében, az agyán; szerette volna, ha mindennek már vége lenne; a jelenet úgy hatott rá, mint egy megismétlődő bizarr álom. S ez az ember idegen volt neki, teljesen idegen.

Keze egy mozdulata a céltalanságot jelezte és mert látta, hogy a férfi ráfűggeszti a szemét s nézi, mint a kítől megváltást remél, így szólt:

— Azt mondta, azért jött, mert szüksége van reám, egy direkcióról van szó s ezt csak velem tudná megcsinálni...? — Ezt megértette, ezt el tudta képzelni.

Joó János összekulcsolta a kezét és felzokogva mondta:

— Látod, milyen vagyok, milyen szerencsétlen, milyen hitványlelkű ember vagyok! Ez nem igaz, a direkcióból semmi sem igaz, mese, kitaláltam, igazad van, ha dorongál kiversz, igazad van, bármit teszel, igazad van! De én szeretlek! A mikor magam maradtam s ott ültem a szobában, melyet a te gondos áldott kezéd varázsolt széppé, akkor

kezdtm érezni, hogy milyen nagyon szeretlek. S vágyódtam utánad, epekedtem utánad, reszkettem, sóhajtoztam utánad és megátkoztam a lábamat, mert elvitt téled, s megátkoztam a lelkemet, mely elriasztott tőlem. Most tudom, hogy te vagy a mindenségem! Nevezz, hangosan, ridegen... De nem, te jó vagy, te megszánsz, megértesz, megbocsátasz, nem rúgsz el magadtól, hanem még egyszer, most, utoljára hiszel nekem... Hallhatod, hogy a mit dadogva, kínlódva, kétségbeesetten mondom, az innen jön, belülről, érzéseim legmélyéről — Joó Most, a mikor megalázkoztam, a mikor leborultam eléje és bocsánatáért könyörögtem, nem akar?! Könyörögtem, a mikor jogom van követelni! És most ő azt hiszi, hogy győzött! És visszautasít? nem kellek neki?!... Elfutotta a méreg. Agya mint ketrecbe zárt vérig ingerelt fenevad bűnös haraggal próbált kitörni börtönéből és megremegtette a fetrengő testét. Az ember most hirtelen felült, fölemelte fejét, sárga sovány arcában szederjes, duzzadt ajka vonaglott, vérborult szeme zöldre fényelt, hosszú, vastag orra czimpái reszkettek, orrlúka tágult; a förtelmes arca volt ez, mely most rámeredt Emmára. Az asszony tudata mélyén a megriadt ösztön felkiáltott: Ez ő, látod, ő, ő, ő! És Emma visszahanyatlott karosszékeében és védőn nyujtotta ki gyöngye tiszta remegő kezét.

Mint mikor farkas csahol, rekedten, döglesztőn fakadt a beszéd az ember szájából és tódult az asszony arcába:

— Elhagytál? egészen elhagytál! Nincsen számomra már egy csöpp érzésem sem! Kiköltött magadból mindent, a mi még hozzám fűzött. Pedig először az enyém voltál, én élveztem érintetlen gyönyörű fiatalágodat, megremült ártatlanságodat, én borítottam csókjaimmal a testedet, én tanítottalak a szerelem gyönyörűségére! És ezt az emléket

ő és kitor belőle, szegény... És már kinyújtotta két tiszta gyöngéd kezét, hogy fölemelje a lábainál heverő fejét; és áhítatosan, a megbocsátás földöntúli mozdulatával magához vonná, a keblén pihentetné és hinne újra, csodás bizalommal... De valahol mélyen, riadt elbujt ösztön, a tudata legmélyén, remegve, aggodva, kétségbeesetten rimáncodik: Ne tedd! ne tedd!... És bár messze kápráznak érzi, mégis figyel, neszel, vár... és múlnak a pillanatok...

Mi lesz?! Kezd forni a férfiban a düh; nem szól! hallgat! nem hisz? nem akar?! Most, a mikor megalázkoztam, a mikor leborultam eléje és bocsánatáért könyörögtem, nem akar?! Könyörögtem, a mikor jogom van követelni! És most ő azt hiszi, hogy győzött! És visszautasít? nem kellek neki?!... Elfutotta a méreg. Agya mint ketrecbe zárt vérig ingerelt fenevad bűnös haraggal próbált kitörni börtönéből és megremegtette a fetrengő testét. Az ember most hirtelen felült, fölemelte fejét, sárga sovány arcában szederjes, duzzadt ajka vonaglott, vérborult szeme zöldre fényelt, hosszú, vastag orra czimpái reszkettek, orrlúka tágult; a förtelmes arca volt ez, mely most rámeredt Emmára. Az asszony tudata mélyén a megriadt ösztön felkiáltott: Ez ő, látod, ő, ő, ő! És Emma visszahanyatlott karosszékeében és védőn nyujtotta ki gyöngye tiszta remegő kezét.

Mint mikor farkas csahol, rekedten, döglesztőn fakadt a beszéd az ember szájából és tódult az asszony arcába:

— Elhagytál? egészen elhagytál! Nincsen számomra már egy csöpp érzésem sem! Kiköltött magadból mindent, a mi még hozzám fűzött. Pedig először az enyém voltál, én élveztem érintetlen gyönyörű fiatalágodat, megremült ártatlanságodat, én borítottam csókjaimmal a testedet, én tanítottalak a szerelem gyönyörűségére! És ezt az emléket

kilöktek magadból, és nem mozdult meg benned az érzés, a mikor bocsánatodért könyörögtem. Eljöttem, tele bűnbánattal, a legjobb szándékokkal és nem kellek neked. Éreztem, hogy elhagytál, tudtam, hogy most elszakadtál tőlem, de nem akartam ezt felhinni, nem akartam eltaposni ezt a bennem pisálkozó reményt, hanem biztam, hittem, megalázkoztam. — Már összeszorította a fogait és úgy beszélt, kesernyős nyögő hangján, de benne vad harag dörgött. — Nem akarsz! Érted, látom, érzem: nem akarsz! Kinyújtott kezddel elhárítasz magadtól, nem akarsz!! — És most csontos izzadt kezével ráütött az asszony kezére: — Ne bösztis!

Emma rémülten kapta vissza a két kezét; még nem tudott szólni, csak nézte tágra nyílt szemmel a tajtékzó förtelmes embert, mintha megvadult ordast látta.

— Nem kellek. Jól van, megértem: nem kellek! Csak hogy még mindig kettőn áll a vásár, szép asszony! Hiába hagytál el, hiába szöktél el, hiába menekültél, ime, én itt vagyok. A férjed vagyok, az urad vagyok, a parancsolód vagyok! Nem akarsz? Mit bánom én! Nem törődöm veled. Mindegy! Nem azért jöttem, hogy te akarj engem. Hanem eljöttem, mert te kellesz nekem, mert én akarlak téged. Megint akarlak téged! Kedvem szottyant az ölelésekre. — Föállt, nyújtózott. — Akarlak. Az enyém vagy. Én vagyok a törvényes tulajdonosod. Senki más. Na gyere! Eleget beszéltünk mindenféle számszavakat. — A hangja egészen rekedt volt.

Emma nem tudott szólni; megállt az esze; nem volt szava. Dermedten ült a széken, mintha nem lenne ébren, mintha nem ő lenne az, a ki hallgatja ezt a beszédet és látja ezt az embert, ezt az idegen, soha nem látott embert.

— Süket vagy?! — csaholta rekedten a férfi. — Mit ülsz, mit bámulsz rám? Csak nem hiszed, hogy most kimegyek a szobából, a feleségem szobájából? Megkívántalak! Szép vagy, finom vagy, jószagú vagy! Sokszor elképzeltelek otthon, a mikor magam voltam. Irtam neked, hogy gyere haza; nem jöttél. Hát eljöttem én. Mindegy no! Ne nézz rám olyan ostobán. Mintha nem tudnád, hogy miről van szó. Ajjaj, ártatlan kis cselédem! Vagy talán nem ismersz? A férjed vagyok. A férjed vagyok. Még mindig a férjed vagyok. Mozdulj, te!

Odalépett Emmához és utána nyúlt. Az asszony két kezét ököbe szorította s úgy taszította el az utat kétségbeesett erejével a férfit. Az ember hátratántorodott.

— Nono! Mire való ez?! Nem érsz el vele semmit. Tudod, ha akarok... — Elcsuklott a hangja; a vére kalapált a halántékában; az indulat feszítette a testét. — Kellek. Akarlak. Ne ellenkezz, így csak rosszabb lesz. A szádát, add ide a szádát! Utoljára mondom. Nem fogok könyörögni, elbáno veled más képpen, te...! Ingerelsz, feligatsz, és nem akarsz az enyemből adni?! O, nem vagyok én hülye, a kit kínozni lehet. Nem mozdulsz? Na megállj.

Rárontott. Emma fel akart ugrani; elkésett. Joó János átfogta a két karjával az asszony vállát és magához szorította; így emelte fel. Fejével oldalt nyomta az asszony fejét, a száját akarta. Az asszony elfordította az arcát, kétségbeesetten feszítette lefogott karjait, hiába; kiáltani szűgyelt; utálta a testéhez tapadó fűrtetést; könnyek pereregtek végig orcáin.

— Maga örült! Utálom! — lihegte. — Maga örült! Eresszen el! Ocsmány, aljas!... — A szádát! — jött ki a férfi torkából rekedten a szó. — A szádát! A „leked“ nem kell. A te finom, érző leked! Látod, milyen jó vagyok. Te! Te!

— Hagyjon el! Hagyjon! — Tudom, miért ellenkezel! Most már tudom. Buta voltam és hittem benned! Elhittem, hogy, ha el is mentél tőlem, magad maradtál, érintetlen maradtál. De nem, a vörös Gáspárnak igaza volt! Tőle tudom, hogy összeadtad magadat itt ezzel a fiskálissal, meg a direktorral is. Elég neked ez a kettő, úgy-e? és most ellenkezel. Szűgyelled magadat a házigazdád előtt. Nekem mindegy. Nem vagyok finnyás. Én nem vagyok finnyás. Mégis megfoglak...

A. MINISZTERELNÖK IRÓASZTALÁNÁL.

Emma ereje fogytán, majdnem megfullad az utálatól. Nem tud szabadulni. Most felordít:

— Segítség!
— Ne ordíts! — És a férfi rányomja verejtékes arcát az asszony szájára; érzi: az ellenállás gyöngül. — Kiabálsz?! Hívod a szeretődet, hogy segítsen?! Neki nem ellenkezel? mi? Meg akarod neki mutatni, hogy hű maradsz hozzá, mi? Még akkor is, ha az urad akar téged!! No megáll!

— Segíts...
Az asszony hangja elhalt; a gyomra reszketett, a szája keserű lett; a szeme elhomályosult, a füle zúgott, a teste elgyöngült, ereje elhagyta; keze-lába szinte élettelen. Elpusztulni elpusztulni! zúgta az agya.

Nyílt az ajtó hirtelen. Joó János felpillantott, a szitok nem tudott már leválni reszkető duzzadt ajakáról. Borbáth megragadta a nyakánál, felrántotta fektéből rettenetes dühe százsoros erejével, talpra lódította, de nem eresztette el.

— Bitang! — hörögte elfulladó hangon. — Aljas bitang! — És hurcolta kifelé.
— Hogy mer engem!... Eresszen!... Eleressen!... — nyögte tompán Joó János. — Eleressen!

— Bitang! — hörögte Borbáth és cipelte magával a tehetetlen, dühében-félelmében reszkető embert. — Hallgass, mert a szádra verek! — Az ebédelőben hirtelen lódított egyet rajta.

Joó a nagy asztal felé tántorgott és belekapaszkodott.

— Vegye a kabátját, kalapját! — suttogetta Borbáth parancsolón. — Gyorsan!

— Hogy mer maga!... — csaholta a másik indulatosan.

— Elhallgass! — Borbáth ökle súlyosan lecsapott a színész vállára. Joó János megingott az ütés súlyától. — Vedd a kabátot, kalapot, gyorsan!

És bár nagyon halkán beszélt, Joó János füleiben zúgott ez a hang. Ránézett az ügyvédre, látta, hogy a szeme vérben forog, a szája tajtékzik, látta, hogy szinte örült, s ettől hirtelen kijózanodott; végigborzongott rajta a hideg. Csöndes lett, engedelmes lett. Gyorsan a kabátjába bujt és fejére tette a kalapját. Örült, gondolta, nem kezdek ki veled, veszedelmes...
Borbáth is vette a kabátját, kalapját.

— Mars ki! — szólt a színészre. Kivitte az utcára. Bezárta a kaput. — Jöjjön! — És megfogta a karját és vitte.

Az utca csöndes, néptelen volt. Borbáth nagyokat lépett és magával cipelte a színészt. A mikor a Fő-terre érték, néhány férfi jött ki éppen a kávéházból. Joó János

arra fordult. Borbáth nagy erővel fogta a karját.

— Csöndesen! Erre jössz! A mint kiáltasz vagy szökn próbálsz, kitekerem a nyakadat, ocsmány bitang, még mielőtt akárki segíthetne néked! — Nagyon lódított rajta, áticipelte a tér sötét oldalára és vitte ki a vasúthoz.

— Ha megmozdulsz, szökn próbálsz, kiáltasz: véged van! Becsület istenemre mondom: megfojtalak! — suttogetta Borbáth és belevájta szemét a színész megrémült arcába. — Ha engedelmességed, békén hagylak. Honnan jöttél?

— Váradról, — mormogta Joó János.
— A legközelebbi vonattal, a mely itt átmegy, tovább utazol. Mindegy, akármelyik irányba. Innen pusztulsz, megértted?!

Kérdezte a pénztárnál, mikor megy legközelebbi vonat.

— Egy félóraig kell várnod. Hogy ne unatkozz, veled maradok. Látni akarom, a mikor vonatra szállsz. De vissza ne merj jönni ide, mert ha itt meglátlak, isten engem úgy segéljen: leütlek, mint a veszett kutyat!

Kivitte, az állomás mögé a sötét utcába; ott járt fel-alá és cipelte magával a színészt. Nem eresztette el. Néha felhorkant:

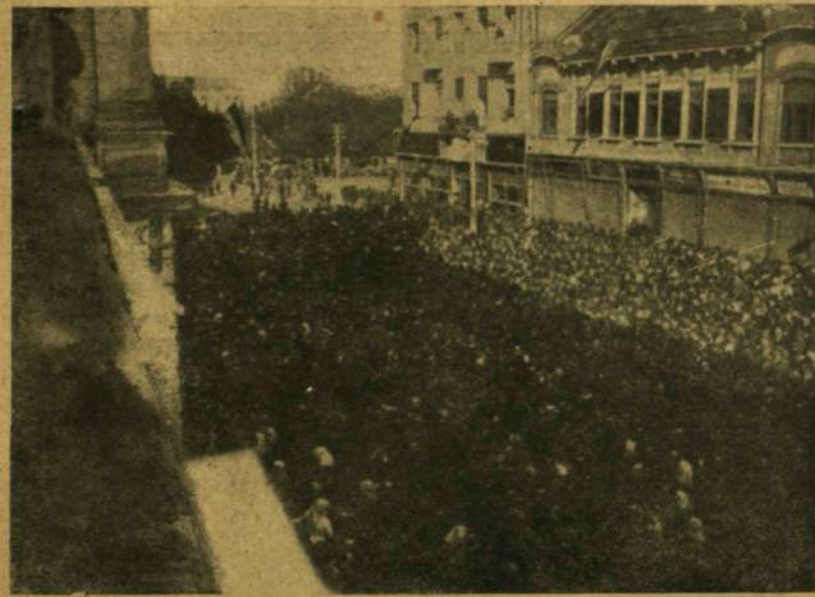
— Bitang!
A másik hallgatott. Gondolnod próbált. Nem tudott. Ezt hajtogatta: Ez az ember örült, ez az ember örült! De megfizet ezért bűsán! Még nem tudja, mit fog tenni, most nem tudja még... de majd! Eszébe fog jutni, hogyan köszönje meg ezt a nem kért közbelépést. Szép nyugodtan, hidegen rá fog jönni, hogy mi lesz erre a felelet. A hitvány! mert ő erősebb. Hogy védi a hülye szerető a czafatját!

Vele szemben, a törvényes férjfel szemben! A fiskális! Barom! De megfizetek mindkettőtöknek. Meghálalom ezt az egyiknek is, meg a másiknak is. A mikor nem is gondoljátok, a mikor gyanatlanul éltek, mintha minden rendben lenne, majd akkor!... Belétek gázolok!... Most még nem tudom... Kovályogtak Joó János gondolatai.

Lassan kúszott az idő. Jött a vonat: végre! Borbáth kivitte emberét a vonathoz, feltuszkolta a kocsira és ott állt és várt és nézte és várt. A mikor a vonat elindult, a mikor már elkanyarodott, a mikor már eltűnt az éjsötétjében, csak akkor fordult sarkon Borbáth és indult hazafelé.

Lelőg fejjel, szomorúan ment a néptelen utcán, s egyre mondogatta magában:

— Szegény asszony! Szegény asszony! — félig hangosan mondta. — Miért van az, hogy a jó ember így összekerül a rossz emberrel és nem tud szabadulni tőle? Szerencsétlen asszony! Miért jutott neki ez az átok? Boldogtalan asszony!...

NAGYKANIZSA.

ZALAEGERSZEG.

NÉPGYÜLÉSEK A DUNÁNTÚL.

VI.

Piszkos-szürke őszi felhők borították az eget. Néha nekironzott a szél a kopaszodó fáknak és leszedte róluk a maradék színesen sárguló leveleket. Az utcákon alig járt ember. A Fő-tér néptelen volt. Csak az igazgató sétált a szálló előtt; most mélyen megemelte a kalapját: — Csókolom a kezét, nagyságos asszonyom; jó reggelt kívánok! Nagyon örülök, hogy találkoztunk. Nem hittem, hogy fel fog jönni a színházhoz, hiszen ma délelőtt nincsen dolga. — Jó reggelt, igazgató úr! — köszönt Emma csöndesen.

— Mondok valamit, a minék, azt hiszem, örülni fog. — Az igazgató jókedvű volt. — Lesz szerencsém átnyújtani egy kitűnő új szerepet, személyesen, ha itt óhajta megvárni a szolgát; most küldtem a postára, megjött az anyag; elsőrangú bohózat, óriási sikere lesz benne! — És az igazgató szeretetreméltó lelkesedéssel nézett a színész nő szemébe. Meghökent: a máskor ragyogó szempár most bágyadt volt, széles sötétkék karikásvörheneskedett alatta; a máskor finoman rózsás arc most hervadt volt, gyöttrő szomorúság rítt le róla.

— Én is mondok valamit, de ez talán nem lesz jó hír. — Beteg?! Látom, rossz színben van. — Őszinte érdeklődéssel hajolt közelebb Emma-hoz. — Ha fölkeresné az orvost...?

— Nem... nem kell orvos, nem olyan baj, — mondotta Emma bágyadtan.

— Hm, hm!... — Az igazgató körülnézett, nem tudta mitévő legyen. — Ne álljunk itt, az idő széles, jobb talán, ha leül, menjünk a kávéházba. Ejnye...

— Nem megyek a kávéházba.

— Akkor talán... — Hiába nézett körül, az igazgató nem látott sehol alkalmas helyet, a hol leülhetett volna. — Fölmehtünk az öltözőbe, — mondotta élénken, — ott most nincsen senki. Bajos, kérem, itt nincsen irodám. Tessék talán az öltözőbe...

— Maradjunk csak itt lenni. Föl-alá sétálhatunk, így is megbeszélhetünk mindent.

— De ha nincsen jól... — Nem vagyok beteg; más az én bajom, — Nem beteg? Hála istennek! Igazán mondom, nagyon megijesztett. Egy kicsit sápadt, azért hittem... De ha nem beteg, akkor nincsen baj, akkor minden rendben van! Fő az egészség, tessék elhinni.

Emma szomorúan mosolygott, fáradtan bólogatott, elindult. Az igazgató mellette; kíváncsi volt: mit akar tőlem ez az asszony?

— Szeretném, ha megértene, de nem tudom... Elégedjék meg ennyivel: Kegyetlenül komisz dolog történt velem. — Elhallgatott.

— A legnagyobb bizalommal lehet hozzám, meg fogok tenni mindent, a mit csak tehetek... — Ennek is pénz kell, ennek a rendes asszony-nak?! Előleg? vagy privát kölcsön? Nagyon kellemetlen a dolog, nem szeretem az ilyet! Ezek az asszonyok! gondolta elkedvetlenedve az igazgató.

— Tudom, ön jóindulattal van hozzám, azért is szeretném... Szóval... nem mondhatom el, hogy velem mi történt! — Arca lángba borult, az ajakát harapta, egész teste megremegett a feltűnő indulattól. — Ez az én ügyem és nem mondhatom el senkinek. — Hát ezt mi lelte? gondolta elcsudálkozva az igazgató; nem tetszik nékem ez a hosszú bevezetés; eddig józan, értelmes, okos, nyugodt volt... mit akar?

— Kérem szépen, tessék csak... — Arra kérem... hogy abba, a mit most önnel közölni fogok, nyugodjék bele és ne akarjon semmiféle magyarázatot.

— Kérem, parancsoljon velem, nagyságos asszonyom, igazán nem tudom... — A mit öntől kérek, az nagy szívesség, talán áldozat, de én meg vagyok róla győződve, hogy ön meg fogja tenni.

— Ó kérem, mindent, a mit csak tehetek, a legnagyobb örömmel, hiszen ez természetes! — Az igazgató kényelmetlenül érezte magát.

— Megteheti. Nem mondom, hogy szíves örömet, de meg fogja tenni. Ezúttal ön lesz az én segítségemre. Mert úgy-e, nem is olyan régen én segítettem magán, ha mingyárt kértelenül, de mégis. — Haragudott magára: Miért kerülgetem? miért nem mondom ki egészen nyíltan, hogy mit akarok! Mi le?

— Tudom, adósa vagyok! — s az igazgató hozzágondolta: De siet rajtam behajtani a követelését!

— Arra kérem, — mondta most Emma lassan, szomorúan, — hogy bontsa fel a szerződésemet.

Az igazgató hirtelen megállt; fölkapta a fejét; kinyitotta a száját; kimeredt szemmel Emmára bámult, s a kezével elhárította mozdulatot tett; és nem szólt.

— Mert én innen legkésőbb holnapután elutazom! — Emma megkönnyebbülten fől-sóhajtott.

Mintha ököllel vadul a mellébe csaptak volna, az igazgató levegő után kapkodott. Emma halovány volt, bágyadt és nagyon-nagyon szomorú.

A MAGYAR FÖLD NÉPÉHEZ.

Ekéd szarvát én is fogtam
És kaszál nyelét —
Testvér, a mig szívem dobban:
Hűn dobog feléd!

Zord időben s tikkadt hőben
Dolgoztam veled —
Bajtárs, fogom szeretően
Kérges tenyered!

Távol vetett bár az élet,
Tűd volt szívem.
Vig notákkal derítétek
Borúd perciben.

Üzenet dalban váltott
Szíved így velem.
S asztalomon téged áldott
Szegett kenyérem...

Oh, mert — bárha gúnyal sároz
Sok gőgös here —
Kis falu, te vagy a város
Élet-gyökere!

Ős rögéből minden élet
Munkád hoz elő,
Te vagy az ő magyar lélek,
S magyar őserő.

Helyén van a szíved mindig.
Helyén az eszed.
Hazád földjét mind a sírig
Híven szeretted

Te vagy a mult s a jövődő
Biztos záloga,
A mig te élsz — nem veszendő
Nemzetünk soha!

Áldom, mig tart szívverésem.
Kaszád és ekéd.
Testvér — forró köszöntésem
Kiáltom feléd!

Lampérth Géza.

LAURA BÜNE.*

Elbeszélés. — Irta Pekár Gyula.

Hát a baj, vagyis ez a novella, kétségkívül ott kezdődött, hogy mi, a Frollo papa diákjai, arra a bizonyos húsvétra csakugyan kitértünk a sorbonne-i ófrancia szeminarium dohos falai közül s testületileg lerándultunk a Provence-ba. Trobadouros vig zárandoklás, a Hugues Frollo hagyományos évi *pélériage universitaire*-je volt ez, mely a nagyhirű romanista professzort minden tavasszal új nemzedék élén vezette vissza a petracai daltelt mezőkre, a vauculuse-i poézisforráshoz, szóval a „Laura honába“. *Le pays de Laure!*... hallani kellett, a gambrinus-termetű kis öreg mily gimnazista-hévvvel há-pogta e szavakat! Lengett a zsiros, ősz sörénye s libbent még zsirosabb szalonkabátjának a bokáig érő szárnya; jobbkarja gitárpengető mozdulatra csuklott, sokszoros tokájának háj-klavia turáján pedig szerelmes rajongás tremolózott végig. Hja, ez már a kathedrál járt; Frollo papa hivatalból szerelmes volt Lurába, sőt bizonyos egészen kivételes szerelmi hasonlívzeti jogot formált a Petrarca hölgyének közel hatszáz éve porladó szívére. Mind ez enyészetes könyvmolyokkal rajongás azért cseppet se gátolta őt abban, hogy az idealizmust némi merkantilizmussal ne kösse össze. Jobbjával gitározott, de baljában könyvet: egyszerre mindjárt négyöt példányt tartott a maga alkalmi kötetekéjéből, melynek csak is e tavaszi *pélériage*-okkor lendült fel kissé az üzleti forgalma. E művecskének szintén *Le pays de Laure* volt a címe, ebbe voltak ugyanis letéve a „frollói Petrarca-tan“ alapvető dogmái. E sokat vitatott „tan“, melyért professzorunk egy emberéleten át veszekedett az olasz kollegákkal, a következő főtételben csúcsosodott ki:

„Petrarca kétségkívül olasz volt, de műzsája, az avignoni Laure de Sade francia, tehát Petrarca poézise lényegében voltaképp francia, vagyis, *quod erat demonstrandum*: Petrarca igazában francia költő. Véletlenül olaszul írt, ennyi az egész. Ezen lehet segíteni. *Argumentum*: a költő csak hangszere, az ihlet hangszere, az ihlet pedig mindig a szerelem, a nő, vagyis poétánál a műza a fő, vagyis Petrarcanál nem is annyira ő maga, mint inkább és főként Laura a döntő! Fel, francziák, ne tőrjök, ne hagyjuk őt a bitörő Itáliának, rajta, keresztshadjárát a költőfejedelem visszahódítására, — Petrarca Laura által a miénk, il est à nous!“

Ez a fenyegető csatakiáltás zúgott végig indulásunk előtt a Boul' Michen. Mind ott voltunk a frolloisták; karonfogva, lampionosan hanczúztunk tova a diákkávéházak zsúfolt terraszai előtt, s így tüntettünk a „francia Petrarca“ mellett Itália ellen. Tarka sereg; a francia fiukon kívül voltak közöttünk elegendő dollár-princzeszek, kik a Frollo papa óráin találkoztak gavallérjaikkal, voltak ott mészárosok, pisze muszka diákóriások

* Ezt a novellát még a nyár elején kaptuk, de a proletár-diktatura alatt a szerző neve miatt nem volt szabad közölni.

és hűvös szemű norvég leányok, aztán nagylábú, pattanásos arcú, tudákos német Dr. Gretchenek... no és végül ott voltunk, ott tüntettünk mi magyarok is. Guszti, a „lokomotív“, szokás szerint előrohant s heberhurgán szenvedélyeskedett; hiába ragadtam bele a bárszínakettje hosszú szárnyába, a Café D' Harcourt előtt valahogy kiszabadult a mentori kezeim közül, neki ment a márványasztalok közt házaló egyik olasz gipszesnek s porrá zúzta a szobrait. Ordítás, székborítás, mind hömpölyögve folytunk oda; a publikum hevült, de Guszti csak büszke, sőt kaján mosolylya egyenesedett ki a síró és pénzét követelő talján előtt.

— Már megint számárkodtál, — súgtam, — most fizethetsz.

— Ó rám se ügyelt. Bánta is ő a fizetést! Elemében volt: habzsolva élvezte a botrányból születő publicitást, mert ez volt az ő álma, büne, gyönyöre, betegsége, — feltűnni, kimagaslani! híres akart lenni mindenáron. Guszti tulpiczi orrú, holdvilágképű nagy bívalyegény volt, aféle zsiros nyakú, túlfűtött emberlokomotív, mely vakon rohant a rögeszméi sínparján, amíg csak ki nem siklott. Egyelőre persze még nem siklott ki... egyelőre teligőzzel robogott a poézis ingatag aléptiményű sínparján, torony iránt a dicsőség végállomása, a Parnasszus felé. Mert Guszti költőnek, kimondottan dekadens költőnek készült, s e célra a maga legsajátabb poétai receptje szerint már is alapos és igen fáradságos előkészületeket

PEKÁR GYULA.

— Te számár, hát így akarsz te költő lenni? Csak azt hiszed, a bélhurut már poézis? Itt lopod a napot egy év óta, — most *doszt*, vége! No szólj, te Író Kutya!

— Vége, — szóltam, — azonnal irunk az apádnak!

— Helyes, — tódította Bully, — tüstént küldje érte a legmarkosabb székálló legényét. Nincs kegyelem. Vissza a legsötétebb Ranolder-utcába! És be az üzletbe!

Sípító vékony hang: — Jaj csak ezt ne!

Hát a kakas ugyan hamar leszállt a szemétdombról. A nagy ember egyszerre könyörgő gyerekké juhászodott. Mi azonban nem könyörültünk. Zordan folytattuk

— Igen, a pulthoz, be oda a hurka, pejsli, tepertő, sertésgerincz mögé!

Guszti egy folytatólagos byroni mozdulattal takarta el az arcát e zsiros rémképek elől. Medi azonban kaján hangulatban volt s a nadrágszíjját helyettesítő istrángkötelet kezdte cibálni a dereka körül. Rossz jel!

— Mozdonykám, — kezdte, — tisztázzuk az eszméket. Légy okos. Nix Parnasszus, sohse jutsz el oda...

Szepégő szó:

SÜMEG.

NÉPGYÜLÉSEK A DUNÁNTÚL.

TÜRJE.

— Nincs tehetségem?
Az Oreg Festőkutya pár esetet vont elő paletta-felöltőjéből s napszámosi tenyerén próbálgatta ki ruganyosságukat.
— Mozdonykám... csak bizony te nem vagy expressz-lokomotiv.
— Hát mi vagyok?
— Szólj, Kritikus Kutysus...
— Tehermozdony, — bökte ki Dezső, — és nyugodj bele: teherforgalom, marhaszállítás, hentes áruk...
— Soha, — lázadt Guszti, — én expressz-lokomotiv akarok lenni! Majd megmutatom én, hogy költő leszek. Csak időt! Könyörgök, még ezt a proveneci *pélerinage*-t, én érzem...
— Mít értesz?
— Addig ne írjatok haza...

Megigértük. A froloista csapat rég odább hancuzott lampionjaival s mi a rue Monsieure-le Prince-be, a *Keleti Kávés*-hoz címzett hotelünkhöz kanyarodtunk alá pakolni. *Pélerinage*-unk úgy éjfél felé a PLM. marseillei vonatára szállt fel. Én holtálmosan Guszti-val kerültem össze egy félfülkébe, — veszemre, mert szakadatlanul fecsegett egész éjjel. És azt kell hinned, Lauráról fecsegett, mert én utóbb csakugyan a Petrarca hölgyével álmodtam. Furcsa volt ez. Láttam Laurát brokátban hímes mezőn, csalogatóan futva magam előtt, — folyton vissza-visszanézett s én egyre jobban ámultam ájtatos szép arcának a fenkölt báján. Egyszerre azután valami meglepő történt. Laura megállt s olyan igazító mozdulattal az állához kapott... nini, most láttam, hisz ez a bűbajos fenkölt arc csak viasz a maszk, igen, az, ime a lazuló, félrecsúszó lárva alól egy más valaki, egy tomboló bakhánszó kaczag rám. Kaczag a laurai rejtély gunyjával, kihívón, gerjedelmesen...

Hát mélységesen aludtam, de bevallom, még így tudatalatti állapotban is erős szemrehányásokat tettem magamnak: nem nem, Guszti nem egymaga bűnös ebben a parnasszusi lokomotiv-ügyben. Mi legalább is ép oly hibásak vagyunk, hisz igazában mi fűtöttük be ezt a lokomotívot. Igen, mi hárman, Bully, az Oreg Festőkutya és én... Azok a két év előtti ferencvárosi szép napok! Érdekes időszaka volt ez a Medi életének. A nagy festő, a koldusként járó dinasztia-báró, az egyszer ismét ott hagyta kastélyait, ködös-magányos tátrai tájképeit s a nagyvárosi nyüzsgő mélységekbe merült alá: belekezdett utóbb oly híressé vált „csirkefogó-ciklusába” s e feladatához abban az akkori régi rejtelmes Ferencvárosban találta meg a legponpásabb modelleket.

Bolond egy nyomor-farsang! Hozzá a legteljesebb inkognitóban... Hármában (és a Sue modorában) heteken át gurultunk mi akkor az üllői-úti kaszárnyától Kispestig s a Fuchs-kaszárnyáig ama városvégi tájakon, hol a boldogult Kozarek (beh szép leányai voltak!) hóhéri és gyepmesteri telepe virult (akasztott ember kötele-üzlettel!), a hol minden éjjel megkéséltek pár embert s a Sáska-féle millimári-szelindekek legalább is minden héten agyonharaptak egy-egy tolvajt... Nos, Medi kapuk alatt, utcasarkokon, pálinkamérésekben festegetett s mi hozzá méltó toprongyosan alakoskodtunk körülötte. Tetszett a szerep: barátoktunk a csirkefogókkal, orgazdákcal, brudert ittunk a verkliszekkel, csepűfalókkal s zughenteseknél étkeztünk, hol Medi a kosztunkért: disznósajtért, szafaládéért, méterszám portraitirozta a nyers és füstölthús-íparosság zsiroskővér hím és nőpéldányait. Párszor bizony a rendőrséggel is majd megismerkedtünk... no de végre eljutottunk a Ranolder-utcai márványpultos, előkelő Romburger-üzletbe is. „Zum Würst-könig”, — a „Hurkakirályhoz”...

Az apa (Medi totem-tana szerint „egykor kevély simmenthali bika, ma világfájdalmas bús ökor”) bizonyos leereszkedő gyanakvással fogadott minket, *die Andreischer*, s nagykegyesen leült az Oreg Festőkutya ecsetje elé. Persze csak ott künn a tornáccon, a szobába nem eresztettek be minket... Az öreg hentes új cégétáblát rendelt s Medi öt

festette meg, illetőleg öt stilizálta trikóban, bársonyban, szafaládé-koszorúval a nyakában „Hurkakirály”-nak. Jött aztán az anya, („Meluzina-viziló”), a leány s végül a fiú, Guszti. Nála szakadt vége az inkognitós-farsangunknak. Guszti ugyanis ránk ösmert. Ott ültünk s halkán francziául beszélgettünk a paletta körül, — Medi ép azt mondta: „nézzétek, remek példány ez a fiatal simmenthali, kitűnő tenyészanyag, ezt államosíttatni kellene,” midőn a pisze óriás egyszerre csak pirulni kezdett, felugrott a mo-dell-ferslőgről s kikiáltott az „üzlet üve-

Vadnai meg Gyulai Pál méltóságáék ketten versenyt futottak véges-végig a Bajza-ur-csán... Hamar azt a vizitszoba-kulcsot, mamuskám!” És mialatt a Tepertő-Meluzina szuszogva nyitott szalont a tiszteletünkre, az Oreg Festőkutya a lealcázottság szégyenével szontyolodottan nézett ránk: „no ennek a kis örömmek is vége, mehetünk... Oda, a hol még nem vagyunk kompromittálva, vissza Párisba”...

— Jaj, hangzott ekkor sóvár-halkan a hátunk megöl — engem is tessék akkor magukkal vinni én költő-akarok lenni...

KIHALLGATÁS EGY VIDÉKI SZÁZADNÁL.

GÉPPUSKA EGY VASÚTI ÁLLOMÁSON.

DUNÁNTÚLI KÉPEK.

ajtaja-felé: „papa, ide hamar a vizitszoba-kulcsot.” — „Zu wass?” — „Hadd vezesse-m be a méltóságos báró urat.” — „Bist verrückt?” — „Jaj papa, hát még se tudja, kik ezek? Ez egy híres festő, az a másik kettő meg ír.” — „An Schmarn... Anstreicher!...” Mi éreztük a veszedelmet s lármásan tiltakoztunk, de Guszti már vj-jongva hajlongott: „oh kérem, én tudok francziául, én sokfelé jártam, voltam már a belvárosban is, láttam az urakat a Scholczban, a Török Császárbán, aztán láttam egy hajnalon, mikor kijöttek a Jókai-házból, a Fesztvény estélyeről Justhtal, Munkácsyval, igenis, és oly jó kedvük volt, hogy az öreg

Íme így kapcsolódott be Guszti a mi életünkbe. Minket nem érdekelt az alázatoskodó új Romburger, ott hagytuk a Ferencvárost, de Guszti belénk ragadt s többé el nem szakadt tőlünk. Páris!... Kunyerált, szöktessük meg; ha másnak nem, vigyük el inasnak. Eredeti egy ficzkól! Ösmert ő már pár újságíró, volt bizonyos kávéházi méltósága, — tudott néhány Baudelaire és Rollinat-verset s ezzel, bevallom, engem is meglepett. Denikve elmentünk deputációban az öreg Romburgerhez s megkérdeztük tőle, mit tart a költészetéről, versekről, könyvekről? Az öreg simmenthali nem sokat gondolkodott:

— *Die Bicher?* Hát tetszik tudni, én jobb szeretem a papiros tisztán, nyomtatás nélkül. Akkor, tudniillik, nem piszkolódik a belepakolt árú...

Nehéz volt itt a kapacitálás. Vége is a Meluzina-mamát nyertük meg: ő kísérelje el a fiát, legalább látni fogja Páris! Ez segített. Az apa sírt a bucsúnál; a kirakat kalbásztrófeáira mutatott:

— *Dummer Kerl*, van leked, árván itt hagyni mindezt? Vége. Leveszem a *Schildet*, meghalt a Hurkakirály!

gerből „Rombany”... hm? Jól hangzik, valami dallamos zordonság van benne; skandál csak: „Rombany Agost”...! Szép, mi? Gusztinak a szemé csillant. Majszolva ismételte csömörlésig a szót. Aztán elaludt, de még álmában is ez jött a szájára: „Rombany Agost.”

Párisba érve először is a Tepertő Meluzinán mulattunk sokat. Az egész Louvre-áruházat meg akarta venni, s csupán egy bántotta, hogy tudniillik csak férfisu-szternál kapott czipót a lábára. Alig tudtuk hazaz-

HUSZÁR JÁRÓR A BALATONON.

TISZTEK MAGUK CSUTAKOLJÁK LOVAIKAT.

DUNÁNTÚLI KÉPEK.

[Guszti édeskeveset törődött ezzel a halálesettel. Egész úton jövendő költő-dicsőségével, a követendő és elérendő, sőt lefőzendő poéta-példákkal foglalkozott. Eleinte szerény volt. Bécsben még csak Komócsyt emlegette, de Innsbruckban már Vajda János is kevés volt neki s Bázelen túl Petőfit hangoztatta... De hát ez a Romburger-név, — ez lehetetlen, így nem hívhatnak magyar költőt! Medi az istrángot kezdte cibálni, a dereka körül: — Hopp, Mozdonykám, én már tudok nevet számodra. Én ösmertem Kertbeny Károly Máriát, azt a híres német Petőfi-for-dítót, — na hát ha ő Benkertől lehetett „Kertbeny”, mért ne lehetnél te Rombur-

tuszkolni! Aztán Gusztit vettük oktató gondjainkba. Egy évig jült mellettem a szemínáriumban, sajnos, egészen hiába valón. Nem tanult, nem figyelt, nem jegyzett ő, legfeljebb különös mondatocskákat kalligrafizálásában gyakorolta magát az itatósi papirosán. Valóságos kéjérettel kacskaringózta oda jövendő dicsőségének a jelzőit: „Rombany... a híres és kiváló Rombany... a világhírű nagy költő Rombany Agost...” Aztán nézte ezt jobbról, balról, közelről, távolról s valami egészen sajátos diadalérettel csettintgetett hozzá.

A következő napon már a proveneci azúr nevetett a fejünk felett. Szoros program, — először is a Nimesben sütkérező nagy öreg Mistralnál viziteltünk, majd Toulouseban a Clémence-Isaure emlékének hódoltunk... aztán nagy vargabetűvel a festői troubadour-falvak olajvirágos lombja alá zárándokoltunk. Ventadour, Rocamadour... omló bástyák, de egykor itt szerettek, itt szenvedtek, itt énekeltek a legnagyobbak: a gyöngéd Bernard de Ventadorn s a kevély Bertrand de Born. Édes órák, előadások, szavalások... Mind maradtunk volna, csak Frollo papa sürgetett könyörtelen ifjú hévvel:

— *De mes enfants*, Laura hív! Nekünk nagypéntekre az avignoni székesegyházban kell lennünk, annyiál is inkább, mert ez a nagypéntek ezidén ép április 6-ikára esik, csak úgy, mint akkor régen 1327-ben, mikor Petrarca itt ugyanebben a domban először meglátta Laurát...

Ugy lett. Siettünk s a nagy napra csakugyan ott benn voltunk az avignoni zengő fekete góth ívek alatt. A tömjén kék felhőjén át mámorítóan szállt ránk az első látás s a petrarcai költészet születése percének nagy misztériuma... sajnos, Frollo papa tulzó lelkesedésében egész idő alatt a szerelmes Petrarcat játszotta, vagyis oly feltűnően, oly groteszkül viselkedett, hogy mi állandóan kizökkentünk fenkölt hangulatunkból. Nyögött, sóhajtott, fészkelődött, az orrát fujta, majd felállt, sírt, szavalt, hadonászott, de-nikve az új sekrestyés, ki még nem ismerte, azt hitte, bolond s az erszényes póznával elég gyöngédtelenül fejbe kólintotta... Nos, a templomból egyenesen az avignoni múzeum képtárába mentünk. Ez volt az egész *pélerinage* legfőbb momentumja. Frollo papa itt a Laura hiteles arcképe előtt a préfet, a polgármester, a muzeumigazgató, a tanári kar s a sajtó jelenlétében minden husvétkor dörgedelmesen ismételte a „francia Petrarcat” illető tanát és követeléseit.

Az ünnepség ezuttal se maradt el. A fő teremben messziről látszott már a híres festmény vaucleasei babérral font rájája, s én a préfet dikciója alatt szemügyre vehettem a költő múzsáját. A fakult vásznon babérlomb zöldelt s e lombhoz egy brokát-hölgy (Laura a laurusához!) jelenésszerű lenge alakja simult hozzá. Ájtatosszép arc, fenkölt homlok; megadó komoly mosoly a télt ajkak körül, de a szemekben mintha parázs alatti tűz heve titkozódzott volna. Messzenyuló szemek, — nézésük követte s nem eresztette, megállította, valósággal visszaparancsolta az embert... Mellettem Guszti tátott szájjal meredt a csodanőre; lopva kodakozni készült őt. Frollo papa ekkor már javában szóno-kolt:

— ... igen hölgyeim és uraim, itt van, itt e képben van benne a Petrarca állítólagos olasz költészetének a francia titka, és én ezerszer ismétlem, már: nagyon francia, sőt kizárólag francia ez a *grand secret*! Mert ugyan töröljétek ki ezt az arcot, ezt a francia arcot, az olasz költő életéből s mi marad? Semmi... igenis, Laura nélkül nincs semmi; vagyis Laura a fő, Laura a döntő, ő a teremtő erő, a nagy életető: ő a hatalmas Asszonyi Minden! a szonettek poézisében. E szonetteket nem az a hivalkodó olasz csinálta, dehogyan! e szonettek már mind készen voltak e bűbajos arc, Laurám... Lauránk vonásainak az ihlető isteni harmóniájában, — Petrarca? ő csak egyszerű skriba... Petrarca csak híven másolta azt, amit látott és hallott: e homlok gondolatát, e mosoly ritmusát, e szemek csengő rim hangzatát, nézzétek meg jól ezt az arcot, az arc a lélek tükré: minden érdem e vonások Laurai *ilyenségében* rejlik, — Petrarca-nak nincs érdeme, bárki más az ő helyén és Laurával szemben költővé, nagy póétává, magává Petrarcává lehetett volna. Bárki, mondom: én... te... ő... akár —

Frollo papa keresően nézett körül s utolsó-nak úgy találomra Gusztiára mutatott:

— ... akár ez az ifjú barbár itt: Monsieur Rombany...

(Folytatása következik.)

A PESTI GYEREK.

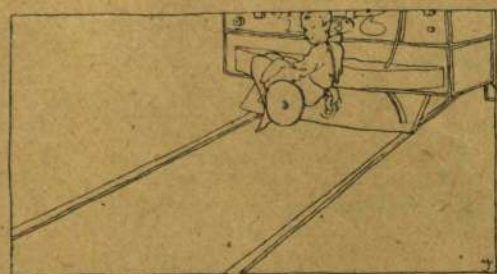
Hát igen, a pesti gyerekek rossz dolga van, mert kettezben él. Igaz, hogy Vajda János-sal szólva, mindnyájan kettezben élünk, de a „végtelen” mégis csak tágasabb, mint a pesti lakás előtt kigyózó folyosó, melynek korlátja hajnali 10 óráig megtűri a perzsaszőnyegeket, melyeknek összes germeit leverik az első emelet és a földszint gyermekeinek tüdejére. A gyerekek pedig azt hiszi, óriási elégtételt nyújt agyonkorlátozott kis tetterejének, ha felmászik a folyosó korlátjára, mikor is a mama idegesen rákiált, mert attól fél, hogy leesik, pedig ő felsőbbbséggel mosolyog le az ijedős mamára, teheti, mert lába oly biztosan nyugszik a stilizált vas liliumlevelen, mint akár a szárazföldön. Ha ezen felül még le is kóp a földszintre, akkor igazán merész és eredeti bosszút áll az úri nevelés korlátozottságán. Az anyai fegyelem elől villámgyors négykézlábon menekül. Később már megpróbálhatja, hogy a lépcső korlátján lecsúszsék, mint a sikló a Várhegyen. A siklón járnai mesés élvezet, csak az a sok csodával megáldott Buda olyan messze ne volna. Nincs is messze, csak a felnőttek úgy nem szeretik a villamost, pedig az igazán érdekes... különösen manapság, mikor anyni minden történik rajta. De hát a mama nem szereti a veszekedést, a papa fél, hogy ő maga fog veszekedni, (érdekes, mikor a papa „kijön a sodrából”) a nagy nővér nem szereti, ha lökdösik. Persze, szűk a cipője és drága a kalapja. Budán van fogaskerekű vonat is. Nem olyan igazi fogakkal, mint gondolná az ember, de azért érdekes. A mi a villamost illeti, az manapság mesés, hogy mennyi alkalmat ad az áhított dacozásra a konvencziókkal. Most nem kell oly unalmasan a padon ülni, a hogy mindenki tud, még a lányok is. A lépcsőn utazni, az semmi, azt megteszi manapság a legjobban nevelt apa is, sőt még a mama is, a ki a ház-mestertől is fél, hát még az elgázolástól... Épp így van a menetközben való fel- és le szállással. Hanem... álmok netovábbja! az utközön ülni!... vagy a külső parkányon állni egy katoná, meg egy síma képű fiatal-ember közt és benevetni a hátsó pernonon préselődő heringekre... azzal a felsőbbbséges tudattal, hogy azok bágyadt, félénk, színtelen emberek, a kik nem mernek, sőt tán nem is kívánnak olyasmit tenni, a mit nem mindenki tud... pedig felnőttek... vagy tán épp azért. Aztán jön a másik villamos... a vezető csönget... mindenki félti a gyereket... hát igaz, meghalni nem volna olyan jó, de ezt nem szabad mutatni... büszkén kell vigyorgni... majd vigyáz a vezető. Csak hogy egy szegény úri gyerek oly nehezen éri el azt a fent zárt boldogságot. Kisérik, legalább is szemmel kísérik, spionokkal veszik körül... mennyivel jobb a „proletárgyerekeknek”.

Igaz, hogy az ő arcukon nem is láttam azt a szenczációt élvező, büszkeségtől, felsőbbbségtől ragyogó örömet, a mit a finomruhás fiú arcán fedeztem fel, a ki jókeztűs kis kezével még kissé tétován kereste a fogózást, a keze örült, hogy a hátsó perron ablaka ki van törve, látszott, hogy első remeklése, de mosolygó szemével határozottan lenézett engem, a ki ott utazom, a hol „nem vicc”. Ezért érdemes iskolába járni, ezért a rendkívüli cselekedetért!... ezt fejezte ki kisdiák mivolta.

Hát még Antonban, a kis óbudaiban milyen erős ez a dicsőség-szomjazó cselekvés-vágy. Kislővő, nyolcz éves fickó volt, mikor ismertem. Fehéricskós kék kartonzubbonyának egyik karja üresen fityeg. Nem is villamosra, csak szekérre kapaszkodott... A kocsis hirtelen hátrafordult... úgy történt. Szégyeli nagyon, mert nem mindenki tudhatja, hogy akkor csak 3 éves volt és azt hiheti, hogy ügyetlen, gyáva. De meg is fe-

nyegeti azt, a ki csúfolja, hogy úgy kupán vágja... és már ököbe is szorul ilyen maradt balkarjának erős kis keze. A ki Anton hirtelen megjegyzéseit hallja akkor, mikor egy kis lány ott okvetetlenkedik a közelben és hallja hogy ez nem szajkálás, hanem beszámoló a fizikuma nyugtalankodásáról, az örökre szakít azzal a hitével, hogy a gyermek tabula rasa, vagy más ilvesmi, az tudja, hogy Anton miniatűr ember... Hogy a kis és nagy ember mégis annyira nem érti meg egymást, ez azért van, mert a kicsi még nem tudja, de nem is akarja kifejezni mindazt, a mi lelke mélyén van s ezért a nagy csak feltevéseiből indul... valójában nem azzal a gyermekkel beszél, a ki előtte áll, hanem azzal, a kit elképzel. A legfecségőbb gyermekben is vannak Wertheimzárak, melyeknek kulcsát nem is tudja használni, nem is találja, nem is keresi. Csak néha-néha egy-egy véletlen szóval, mint fölvilanó magnézium-lánggal világít önmagába. Vannak emberek, felnőttek, a kikben örökre marad ebből a gyermeki elzártaságból valami s ezek gyakran czinikusnak mutatkoznak.

Anton is valósággal czinikus a beszédjében, sőt tetteiben is. Ha melegen szólnak hozzá, pillanatnyi zavar suhan át az arcán, aztán melegen elutasít. Az elutasításhoz talál értelmes, koraérett szavakat és mozdulatokat, pedig a kiségitő iskolába jár, mert sehogyse megy az írás, az olvasás, hát még a számolás! Anton szomszédja és barátja Franczi. Az apja nyáron is járja a napközi otthonba, a hol foglalkoznak vele a szabadban. De itt, a „kiségitőben” a gyerekek egyéni eltérése még sokkal élesebb, mint másutt. Mindnyájukat együtt foglalkoztatni milyen nehéz. Hát még olyasmival, a mi Franczit leköti. Hiszen csupa ideg, csupa tépett, rossz ideg.

A figyelme, szerte-szét csapong. Barangolni szeret a vad bozótok közt... A Dunaparton szeret játszani... De nem csoportosan, felügyelet mellett, mikor más iskolából való gyerekek azt mondják: itt mennek a hülyék... a hülye-tanítónénivel. Ha vidéken élne Franczi, valami nagy kertben, a hol a munka jobban hasonlít a vad barangoláshoz, a réten ugráláshoz, más volna. De itt a kacsos szűk udvaron... vagy a betűk és számok elvont, mesterséges országában nem marad, nem.

Megebédelt az iskola udvarán és most a tanítónő elé áll. Kék-trikós, mezítlábás kis alakja oly vézna. Szőke, halvány kis arca oly vékony, áttetsző... de óriási erős kék szem világít ki belőle és ebben a szemben mennyi konok akarat. Milyen kár ezért az energiáért. Kedves hangon, de kemény elhatározással jelenti: ha zaja megyek.

— Nem szabad.
— Megszökök.
— Nem, Franczi, maradj csak itt és...
De Franczi villámgyors szökecskékkel a magas kerítésnél terem és már lent lovagol a tetején. Még egy mozdulat és már kint van... vissza nem hozza senki, semmi.
— Mesélek, gyerekek! — kiáltja a tanítónő az udvar közepén és a lányok örömmel

körülhúzzák, a hármásával, négyesével szerte-szédelt fiuk az udvar különböző szögleteiben megmozdulnak, hogy köréje gyűljenek. Dacosan különültek el eddig, mert játszani nem akartak. Ki nem állhatják a fegyelmezett, közös játékokat... Kavicsokkal báráltak, csinyeiket beszéltek hetvenkedve, gúnyolták Gyurkát, mert gyöngébb az elméje, mint az övék, s alig tud egyebet, minthogy vasárnap nem kell iskolába jönni és hogy holnap vasárnap lesz-e, igen, vagy „nem”? És gyűlölködően ingerkedtek „a Kuttyával”, egy leánnyal, a ki mindig nevetős, mindig hízelgős, de hamar megharagszik és akkor rögtön harap. Pedig különben szellemes ötletei is vannak. Mikor azt mondták neki, hogy el ne mozduljon a székről, ő biz elmozdult, de hogy kérdérvonták e miatt, megmutatta, hogy hisz ott a szék, viszi a hátán. Ő az a ki széket hoz a tanítónéninek. A többiek padokat cipelnek, hogy leülhessenek, ennyi aktivitást csábít beléjük a mese... Franczi habozva lovagol a kerítés tetején. Lassan kezd leszállni befelé az udvarba. Lesi, nézik-e? Ha a tanítónő odapillantana, akkor vissza és ki!... önérzete nem bírja, ha tudják, hogy ő megjuhászodott. Lehajtott fővel sompolyog közelébe, legalább ő ne lássa, ha észreveszik. De senki se hederít rá úgy, hogy később szépen leül és kitárgult nagy kék szemmel függ a mesélő száján. Ugy látszik, nem elég, ha hallja, látni is akarja a szép népmese minden szavát.

Az igazgató jön és kérdősködik valamiről, de egy gyerek (nem Franczi, ő nem) felugrik: „mesélje má’ tovább!” követeli. Csak Gyurka és még egy ilyen súlyos beteg oldalog el. Csak ezt a kettőt nem köti le a mese.

Franczi nagyon konok, ő és a tanítónő sokáig nem értik meg egymást. De aztán mind világosabb lesz, hogy Franczi energiája hiúságának érzékenységénél fogva ragadható meg. És az iskolaév második-harmadik hónapjában erősen nekifeszik a tanuláshoz, mert mindig azt hallja, hogy azok a gyerekek, a kik őt hülyének mondják, nagy csacsik. Ő tehetséges, könnyen tanul. Az iskolában is, a napköziben is félhangon olvas folytonosan. Abc könyvétől meg nem válik és ír egész csinos álló írással... néha vad haragban tör ki, ha valami nem tetszik neki, de mások barátságos. Sohasem hazudik... annál hátrább és büszkébb... A papa bakter... a „bátyám” 16 éves és nagy tekintély. Anyja nincs, nem is emlékszik rá... a kis testvére 4 éves, de még nem tud járni, csak négykézlál, nagyon beteg. A nagymama nagyon öreg és szekerossa mindig Franczit... nagyon szekirozza. Franczi előző évben sokszor kerülte az iskolát, de most rendesen jár — tavaszig. Akkoriban volt először az óra előretolása és Franczi attól kezdve pontosan egy órát késik naponta. Nagyon messze lakik, egy óbudai szűk viskóban. Az apját háborúba viszik. Franczi nem magyarázza a többé szegénylős mosolylyal, hogy azért áll oly furcsán fölfelé a haja elől, mert az apja mindig úgy simítja. Kedvetlenebb, rendetlenebb lesz. Szegény Franczi, rossz idegő, gyöngé tüdejű kis Franczi tönkrement. Pedig volt benne valami... ha nem lett volna, nem fájna úgy, hogy nem lehetett belőle semmi...

Mennyi különös, érdekes emberi vonás, sajátosság megnyilatkozás, mennyi sötét tragikum sors ebben az életképtelenség és épség közt lélegő kis-emberseregben... mennyi Dosztojevskij-téma...

Trettináné Hevas Alisz.

ZEMPLENYI ÁRPÁD.

ZEMPLENYI ÁRPÁD.

1865—1919.

Egy egészen egyéni, különös ember tűnt el az irodalom világából Zemplényi Árpád halálával. A zömök termetű, dús, hullámos és még egy ilyen súlyos beteg oldalog el. Csak ezt a kettőt nem köti le a mese. Franczi nagyon konok, ő és a tanítónő sokáig nem értik meg egymást. De aztán mind világosabb lesz, hogy Franczi energiája hiúságának érzékenységénél fogva ragadható meg. És az iskolaév második-harmadik hónapjában erősen nekifeszik a tanuláshoz, mert mindig azt hallja, hogy azok a gyerekek, a kik őt hülyének mondják, nagy csacsik. Ő tehetséges, könnyen tanul. Az iskolában is, a napköziben is félhangon olvas folytonosan. Abc könyvétől meg nem válik és ír egész csinos álló írással... néha vad haragban tör ki, ha valami nem tetszik neki, de mások barátságos. Sohasem hazudik... annál hátrább és büszkébb... A papa bakter... a „bátyám” 16 éves és nagy tekintély. Anyja nincs, nem is emlékszik rá... a kis testvére 4 éves, de még nem tud járni, csak négykézlál, nagyon beteg. A nagymama nagyon öreg és szekerossa mindig Franczit... nagyon szekirozza. Franczi előző évben sokszor kerülte az iskolát, de most rendesen jár — tavaszig. Akkoriban volt először az óra előretolása és Franczi attól kezdve pontosan egy órát késik naponta. Nagyon messze lakik, egy óbudai szűk viskóban. Az apját háborúba viszik. Franczi nem magyarázza a többé szegénylős mosolylyal, hogy azért áll oly furcsán fölfelé a haja elől, mert az apja mindig úgy simítja. Kedvetlenebb, rendetlenebb lesz. Szegény Franczi, rossz idegő, gyöngé tüdejű kis Franczi tönkrement. Pedig volt benne valami... ha nem lett volna, nem fájna úgy, hogy nem lehetett belőle semmi...

Legjobbban mint a *Turáni dalok* költőjét ismerik, mert az utolsó tizenöt évben teljes erejével, nagy költői ambícióval szinte kizárólag a turáni motívumoknak a magyar költészet számára való értékesítését tűzte ki céljává. Erre is volt eredetileg egy teóriája: azt hitte, a magyar költészet vissza lehet vezetni az ősi finn-ugor népköltészet ésforsorához, a finn, mordvin, cseremis, török-tatár népek formáival és képzet-kincsével mintegy visszavinni ázsiai eredetiségébe, melytől a nyugati irodalmak hatása alatt elidegenedett. Ebben nyilvánvaló a teoretikus tévedés, a magyar költészet — ezt már Blassi és Zrinyi eldöntötték — az európai költészetnek egyik leánya kell hogy maradjon s az ezereves európai kultur-hatáson nevelkedett mai magyarság lelkét ma már lehetetlen a primitív ugor formákkal és a hálsz-vadász népek képzet-kincsével kifejezni. A teoretikus tévedés azonban, a mint a művészetben gyakran megcsik — a költői praxisban termékenyebbé vált: Zemplényi formaművészete rendkívüli módon kifejlődött a magára vállalt nehézségekkel való küzdelemben s turáni énekeinek javarésze imponáló művészi teljesítmény, a magyar nyelv igen sok eddig lappangó kifejezési lehetőségét mutatta meg. A *boszú* című hosszabb költői elbeszélése például az ősgor énekek

hangját és versformáit, sőt néhány nyelvi sajátosságát is újítja meg magyar nyelven, olyan tökéletes hűséggel, hogy sokszor úgy hat, mint valami kitűnő fordítása egy mordvin éneknek s ezzel a költői hangutánzásnak olyan rendkívüli példája, a milyen nincs több egész irodalmunkban. A költeménynek és Zemplényi nem egy más hasonló versének egészen különös ízt ad az, hogy az archaikus téma, hang és versalkotás mögött mindig megérzik a modern költő kompozíció- és előadásbeli raffiniériája. Máskor a primitív ugor vagy török témákat a magyar vers hagyományos formáiban (egyszer-kétszer Niebelung-sorokban is) próbálta kidolgozni s nem egyszer meglepő sikerrel.

Erre a kísérletezésre már érett korában adta magát. Fiatalabb éveiben finom, dallamos lírai verseket írt, a melyek igen népszerűek lettek. Minden könyve legalább kétféle kiadást ért. Másoknak nagyobb sajtó-reklámja volt, de Zemplényi költészete sokszorosan mélyebb, művészibb és koncentráltabb, mint nem egy olyan költőé, a kit a kilencvenes évek sajtója nagyra ünnepelt. A *Turáni dalok* írására tüzes magyar érzése vitte, fajtája forró szeretete vonzotta östörténetünk s ennek révén a magyarral rokon népek költészetének tanulmányozására s a magyarságnak ősrakonaival való szellemi kapcsolatait szeretete volna újra összefűzni költői kísérletezésével. Anyai mindenesetre sikerült neki, hogy egy érdekes, kissé különczös, de művészi vonást vitt bele újabb magyar költészetünk képébe.

S. A.

VÁRSZINHÁZI EMLÉKEK.

Irta Szász Károly.

(Folytatás.)

Szász Károlynak ezt az érdekes cikksorozatát még márczius elején kezdttől közölni, de csak két közlemény jelent meg belőle, márczius 23-iki 12-iki és márczius 30-iki 13-iki számunkban. A további közlést a kommunista cenzura betiltotta a szerző személye miatt. Most folytatjuk közlését az érdekes cikksorozatnak, a mely a budai Várszínház múltjából mond el nagyobb részt a szerző saját élményei alapján sok felelevenítésre érdemes adatot. Akkori színészek és akkori színarabok emléke újul meg e cikksorozatból. A kik az elejét olvasták, vagy most előveszik márcziusi számunkat s elolvassák, azok ép úgy élvezhetik, mint a kik a mai számban kezdik olvasni, mert érdekessége leginkább memoirszerű adatainak sokaságában és jellemző voltában van.

IV.

A Pauly-gárda jeles férfitagjai között a legfiatalabb, a legkorábban elhalt s meggyőződésem szerint a legnagyobb tehetségű, *Halmi Ferencz* volt.

1850-ben született, Sztaril nevű családból. A festett világ utáni ellenállhatatlan vágy már 15 esztendőskorában a színészet karjaiba vitte s éveken át játszott vidéken, kicsiny, de csinos hangja felhasználásával leginkább tenor énekelve, operettekben, sőt Kolozsváron egy ízben még Marx szerepét is rábízták a *Bűvös vadász*-ban. A Várszínház közönsége korán megismerte őt, mert — mint fentebb már említettem — 1870-ben Aradi társulatával ő is játszott a Várszínházban, első fellépőre rekedtségével kellemetlen benyomást keltve, később azonban mind több és több rokonszenvre téve szert, úgyis mint énekes, de természetes beszéde és játéka, — mely már akkor inkább a drámai szakmára utalta őt — különösen megnyerte a közönség és kritika tetszését, a mi csak fokozódott iránta, mikor a következő 1871. évi nyarán Latabár társulatának tagjaként a budai színpadon működött.

Jó hire növekedvén, Szerdahelyi halála után (1872. november 15.) mindjárt szóba-jött szerződése a Nemzeti Színházzal, úgy hogy e czéllal vendégszereplésre hívták meg s háromszor lépett föl — 1873. januárius 27., 29. és 31-én — a *Csapodár*, a *Fenn az erdő*, *nincsen kas* és az *Utolsó levél* című vígjátékokban, a szeleverti Champignac-ot, a szeretetreméltóan könnyelmű Rejtőt és a világljáró raisonneur Block Prosper-t adva. Sikeres vendéglátéka nyomán mindjárt szerződötték, úgy hogy azon évi május 9-én

GRÓF SERÉNYI BÉLA VOLT MINISZTER MEGHALT.

már rendes tagként lépett fel a *Tündérujjak*-ban mint Kerbriau Richard, a dadogó bratagnei nemes ifjú.

Eppen tíz esztendeig volt tagja a Nemzeti Színháznak, 1873-tól 1883-ig s ez idő alatt igen sokat játszott a Várszínházban, a hol folytonos és rohamos fejlődésével szinte páratlan népszerűsége tette szert. A Várszínház intelligens kis közönségét egészen elbűvölte Halmi művészi egyéniségének ritka szeretetreméltósága s a legmagasabb művészi feladatok legközelebbi megoldására hivatott tehetsége.

En 1874. őszén, egy jelentéktelen kis szeredreppem láttam őt először, Vargha János aradi ügyvédnek — Tóth Béla egykori nevelőjének — egy szerelmes olasz beszély nyomán készült, *Avéletlen* cz. mulatságos egyfelvonásában, melyben egy Ihar Berzi nevű szerelmes ifjút játszott, nagy galléros felöltőben.

Fiatal színész volt akkor, alig 24 éves. Csakhamar nagy művészé fejlődött, művészetének futócsillaga rövid ragyogás után tűnt, évtizedek teltek el azóta, de én most is oly gyakran látom őt magam előtt. Igen ritkás, szőke haja volt, mi csakhamar annyira elment, hogy úgyszólván állandóan parókát kellett viselnie szalon-darabokban is, legfeljebb egy-egy kiaszott korhely szerepben jelenhetett meg a maga stilszerű természetes kopaszágában. Szemei kissé savószínűek voltak, — egyikkel valami keveset félre is nézett — de a szív és kedély melege elbűvölően tudott tekintetében megvillanni. Arca fel-tűnően sovány volt, melyből egyébként is erős vonalú hajlott orra még jobban kiemelkedni látszott. Fintor, grimász sohasem jelent meg ezen a kedves, szellemes arcon, melyre a leányáé, Halmi Margitáé feltűnően emlékezett. Termete vékony, középmagas volt. Kezeivel mindig sokat gesztikulált, a mit bírálói eleinte gyakran kifogásoltak is, mint a hogy azt Bajza is meg-megróttá László Józsefnél, az első „nagy gárda” híres bonvivantjánál, de mozdulatai általában is nagyon élénkek, ám természetesek voltak s kellemes hatásúak. Művészetének azonban fő-fő eszköze, megejtő hatásának legelső tényezője: hangja, beszéde volt. Ez a hang sem nem zengett valami fényesen, sem viharos erőt kifejezni nem tudott, gyenge volt, kis terjedelmű. De színében, csendességében s a beszédmódban, a hogyan ezt a csevegésre és igazi érzés tolmácsolására oly felettébb alkalmas kis hangot gazdája használta, volt valami szinte csudalatosan érdekeltő, megragadó, lebilincselő, szívreható. Halmi oly ifjan, alig 33 éves korában halt meg, hogy művészeté, — melynek fejlődését ő maga igen komoly tanulmányokkal fokozta s biztosította — még nem érhetett el tetőpontját; ha tovább él vala, műsora bizonyára nemcsak külső terjedelemben növekedik erősen — mondjuk egy Mefisztó, Jagó, Rank orvos

MOLNÁRNÉ.

VIZVÁRINÉ.

CSILLAG TERÉZ.

szerepével — hanem lényegében és belső tartalomban is. De a beszéd művészetében nemcsak arra a tökéletességre jutott el Halmi, a mit kortársai bármelyikénél, még a kitudnón beszélő (s egyéb kiváló tulajdonságokkal is bőven rendelkező) Nádagnál sem találhatunk, hanem szinte a legnagyobb, a mit színész elérhet. Nála gyorsabban senki sem tudta pergetni a szót, de azért nála jobban élezni sem, — és tökéletes tisztasággal beszélvén, a rá mindig feszült figyelemmel hallgató nézőtér utolsó zugában is meg lehetett érteni minden szavát. S micsoda színész és kifejező képessége volt ennek a hangnak! Örömet és fájdalom, ellenszenvet és ragaszkodást, ridegséget és mély érzést, cinizmust és kedélyességet, tostobaságot és szellemességet egyaránt nagyszerűen tudott tolmácsolni, — innét az igazán mély hatás, mely alól én, a korán sírba roskadt felejtethetetlen Halmira és a várszínházi kedves estékre gondolva, ma sem tudom még magamat kivonni.

Hogy Halmi, a geniális művész, a színház egyik legkötelesegtudóbb tagja is volt, annak is emlékezem egy meghatározó bizonyására. Egy szombati nap délutánján kis fiacskáját temette a csupa-szív művész-apa, s aznap este a Várszínházban a Lindau Pál nem valami sokat érő *Lea grófnő*-jében kellett játszania Fregge Erik gróf elég hálátlan szerepét. — És a szegény apa — festék alá rejtve az arcán vonagló fájdalmat — játszott, mert lemondásával nem akart kellemetlenséget okozni se a színháznak, se a közönségnek.

Én Halmi — emlékezetem szerint — ötvennél több szerepben láttam. S hogy micsoda mély benyomást tett rám, az is mutatja, hogy mindenik szerepében előttem áll, — maszkjára és öltözetére, beszédére és mozdulataira szinte csodálatos biztossággal emlékezem. Magam előtt látom Liliomfit, a szeretetreméltó könnyűvérűség megtestesüléseként, aranygombos kék frakkban és pepita pantallóban, színésziesen göndör fűrtökkel, a mint szorultságában becsapja nagybátyját, Szilvay professzor urat, meg a mint Kányay urammal szemben, a kocsmáasztalon ülve s fél lábát eltávolítván kinyujtva adja az előkelőt; látom Rejteit (*Fenn az ernyő, nincsen kas*), a szívé mélyén nem rossz, de léha iparlovagot, a mint nagyúri pongyolában a tükör előtt ülve fésülgeti szép szőke pofaszakállát, s fecsegve jellemzi önmagát, nyárspolgáris nénikéje elszörnyűködésére, majd a Donátfházban csapja a szelet (s arat nyílt színen viharos tapsot az „én-ő” párbeszéd mesteri finomságú előadásával), hogy aztán a végén, ruhából és becsületből meglehetősen kikopva, bűnbánóan bandukoljon a tisztességes élet felé. Emlékezetemben újra felmerül seprűbajuszával, középtűt elválasztott ritka hajával, csillogó monoklijával a silány, cinikus Zátyoni Bencze (*Proletárok*), a ki Csiky Ger-

gely írói műhelyéből sokkal hitványabb és sötétebb figuraként került ki, s mely alakot csak a Halmi reálisan költői felfogású játéka vont be a valóság és élethűség eleven színével. Rég eltűnt idők messze távolából szinte hallani vélem a kis Lipóczy Barnabás (*Stomfay-család*) bánatosan tréfás és lemondóan vágyakodó hangját a lánykerési jelenetben, melyről Beöthy Zsolt — Halmi tiszta fényű humorára utalva, szinte a megilletődés hangján írta akkor színi kritikájában, hogy „Néhány szó volt az egész, — de még e perczben is sajnálom, hogy már elröppentek”

Azután felvonul előttem a francia daraboknak Hami által ábrázolt sok-sok kedves alakja: olyanok, kiknél a kedvesség, — s olyanok, kiknél a szellemesség az alapszín, és Hami mindkét fajtában remek figurákat teremtett. Tette valaha őszinte természetesség oly szeretetreméltóvá embert, mint a milyent ő mutatott be Raymond-ban (*A hol unatkoznak*), a ki igazán unja azt a világot, a hol képmutatás és nagyképűség uralkodik, s melynek sivatagából olyan jól esik elmenekülnie arra az üde oázisra, hol egy aranyos kis feleség édes csókja várja? A szeretetreméltó korlátolttság típusából milyen kedvesen érdekes egyént teremtett meg ő a *Saint-cyri kisasszonyok* Dubonloy-jában és a Nisard által méltán „bájos szellemű” nek nevezett *Scribe Diplomata*-jában — Fourchambault Léopoldnak meg úgy könnyűvérűsége, mint feltörő jószívűsége s őszinte bűnbánata Halmiánál

HELVEY LAURA.

jobb tolmácsra azóta se talált a Nemzeti Színházban.

A főlegyen szellemes alakok ábrázolásának terén első sikerét Musset *Ne fogadj fel soha semmit* cz. kedves vígjátékában aratta, Alfréd szerepének a szeretetreméltóságon és finomságon kívül olyan súlyt is adva, a milyent az megkövetel. Második nagyobb sikere a Belot szenzációs drámájában a 47-ik cikkben volt, melyben, mikor az alapjában jóindulatú, de léha életet élő Mazilier Victor bucsúzik a szalontól, a hol illuzióit és hajaszálát ehullatta — Halmi emberábrázoló művészete az élethíven természetes és művészi finom beszéd szárnyain egyszerre magasra emelte a közönség által dédelgetni kezdetű fiatal színészt. — Fekete korszakállas, biztos fellépésű, emelkedett szellemű, meleg életbölc Tholosan doktora (*Jó barátok*) úgy uralkodott a színpadon, a mint csak az igazán vezető szerelem tudnak. A *Daniseffek*-beli francia attaché — Taldé Roger — Halmi beszédművészetével úgy adta elő a híres vadászkalandot, hogy azt sokáig mint a páratlan finomsággal színező és élező, de világért se aláhúzott hangszülőző színpadi elbeszélés mesterművét emlegettük. A ritka nagy sikert aratott *Váljunk el* Des Prunelles-jét, a főlényes szellemű férjet, mintha csak Halmi megnyerő és okos egyéniségére szabták volna, — s olyan fürge és merész, olyan szellemes és főlényes Figaro talán még magának Beaumarchais-nak képezetében sem élt mint a milyen ő volt a *Figaró házassága* mindörökké felejthetetlen remek összájátékában, melyben Zsuzsán Molnárné, Almavivát Nádagné, Rozinát Helvey Laura, Bartholót Ujházi, Marcellinát Szathmáryné, Baziliót az igen tehetséges, de elbetegedett és korán elhalt Földényi Béla, a békebíró Vizvári, Cherubint Márkus Emilia, Fanchette-et Csillag Teréz játszotta. Olyan megismételhetetlenül elmúlt művészi gyönyörűsége — mint a milyent ez az előadás nyujtott — visszagondolni szinte fájdalmas!

Hogy Halmi néhány shakespeare-i és meliéri szerepére is utalj: emlékszem, mily megvesztegető kedvességgel fecsegő Gratiano volt a *Venezzei Kalmár*-ban, mennyi színt tudott keverni a törvényszéki jelenetben a veszni indult Shylock-kal szemben refrainszerűleg használt felkiáltásokba: „Uj Dániel! Köszönöm zsidó, hogy erre megtanítál!...” Eppen egyik jellegzetes kitudnó tulajdonsága volt Halminak, hogy szava mindig könnyed volt bár, megvolt neki a kellő súlya is és leg-erősebben hangsúlyozott mondása sem szűkölködött finomság nélkül. Ez tette kitudnó Mercutio-ját is *Romeó és Júlia*-ban, mely alkítását én ugyan — sajnos — nem láttam, de elragadtatva emlegették. Talán leghatásosabb shakespeare-i szerepe azonban Keszeg Andor urfi volt, a nagy brit költő legmulatságosabb vígjátékában, a *Vizkereszt*-ben, hol

a mulatságos hármában: Szigeti József Böfen Tóbiás-a és Vizvári Bohócza-a mellett Halmi már megjelenésével — kenderkőcs-szerű hajával, a remek párbaj-jelenetben komikus remegő vékony lábszáraival — óriás derűtséget keltett, s egész játéka, felfogás tekintetében is, valóban Shakespeare-i magaslalon állt.

(Folytatása következik.)

VILÁGOSSÁG.

Regény. (Folytatás.)

Írta HENRY BARBUSSE.

A város, az élet odalenn van, túl a sinek, gyalogjárók, alacsony épületek és ködök ama síkján, a mely körülvesz minket, a merre látunk. A hűvösség hozzánk lopózik egyidejűleg az alkonyattal és ráhull izzadt testünkre és lelkesedésünkre. Reszketünk. Várunk. Szürkül, majd elfeketedik. Az éjjel bebörtönöz valamennyiünket végtelen keskenységbe. Vaczogunk és nem látunk már semmit. Alig veszek már észre a pajtában, a melyben ácsorgunk, valami mozgást, hangok zümmögését és dohányszagot. Egy-egy gyufalángban, egy-egy égő cigarettavégben fozforész-kál egy-egy arc. És várunk, tétlenül és kimerülve a várástól, a míg leülünk a földre, egymásnak támaszkodva az árnyékban és pusztaságban.

Néhány órával később Marcassin altiszt jön elő lámpással a kezében és éles hangon szólít bennünket. Aztán elmegy és újra elkezdjük a várakozást.

Este tíz órakor többszöri téves felriadás után jelenti az igazi vonatunkat. Közeledik, fújtat, feketén és vorösen. Már zsúfolva van és zúg. Megáll, útközben váltón menve át. Fölszállunk, elhelyezkedünk, látjuk az itt-ott derengő lámpások fényénél a krétával rajzolt dísznöfejeket a csúcsos sisakokkal és a feliratokat: „Berlinbe!” — ezek voltak az egyedüli dolgok, a melyek nagyjából jelezték, hova megyünk.

A vonat elindul. Mi, a kik most szálltunk fel, az ablakokhoz csodülünk és próbálunk kinezni az utcára, a hol talán azok, a kikben élünk, még most is néznek minket; de a szem nem tud többet felfogni, mint valami homályos nyüzsgést, a mely összefolyik a természettel. Vakon hullunk vissza a helyünkre. Mire elborít a vaskerekek kalapáló zakatolása, elrendezük a holminkat, dohányzunk, iszunk, beszélgetünk. A rosszul világított és füsttől homályos kocsiszakas olyan, mint egy korcsma zúga, a mely vitetik az ismeretlenbe.

A vonat zakatolásában beszélgetések zakatolnak. A szomszédaim a vetésekről, a napról és az esőről beszélgetnek. Mások, gunyolódó párisiak, ismert emberekről beszélnek, külö-

FAPSZÍTÁS BUDAPESTEN A ZUGLÓBAN.

nösen a café-koncertek énekeseiről. Mások alusznak, elterülve jól-rosszul a fapadon; nyitott szájuk mormog és a vonat himbálása bántja őket s nem tudja álomba ringatni. Fejében újra végig járnak az utolsó nap részletei és elmúlt korszakok is, a mikor nem történt semmi.

Egész éjjel utaztunk. Időnkint, állomásokon, valaki leeresztette az ablakot s a szakasz kemence-levegőjében pincze-levegőt éreztünk beáramlani, sötétséget láttunk és egy-egy vasúti lámpáját, a mint az éjjeli mélységben tánczol.

Több ízben nagyon sokáig állottunk; magunk előtt kellett bocsátanunk az aktív katonák szállítmányait. Egy állomáson, a hol a mi vonatunk órák hosszat vesztegelt, több ily katonavonatot láttunk egymás után elrobogni mellettünk: a sebesség elmosta az ablakok közeit és a vagonok roppant artikulációit s úgy mutatta, mintha az ide besufozott katonák össze volnának keveredve és a szem, a mely elmerült a vonat belsejében, a szegényes, szédült világításban egy reszketeg és folytonos láncot látott, a mely kébbe és pirosba volt öltözve. Menetközben is többször láttunk így, mindenfelől mechanikusan a határ felé rohanva és majdnem egymás sarkában, megérthetetlen emberi hosszúságokat.

X. A falak.

Hajnalthasadtakor megállottunk. Itt vagyunk, — mondták.

Kiszálltunk, ásitozva és vaczogó fogakkal, egészen feketén az éjszakától, egy perronon, a melyet feketére kent be a szitáló eső, egy ködlepel közepén, melyet síp-fütttyök szaggattak szét messziről. A vasúti kocsi-közlekedés szálva az árnyékaink halomba gyűltek és vártak, mint az árúczikkek a hajnal téliességében.

Marcassin altiszt, a ki elment parancsokért, végre visszatért.

A NYUGOTI PÁLYAUDVARTÓL UJPESTIG KÖZLEKŐ AUTOBUSZ A BERLINITÉRI VÉGÁLLOMÁSON.

— Erre itt...
Négyes sorokba állított minket.
— Előre! Csak kiegyenesedve! És lépést tartani! Formát kell mutatni, mi?

Az ütemes lépés szabályossága vonta a lábunkat és egymásba pásszoltatott bennünket. Az altiszt oldalt ment, a kis menetoszlop mellett. Egyikünk, a ki bizalmas ismeretségben volt vele, kérdést intézett hozzá, de ő nem felelt. Időnkint egy-egy pillantást vetett ránk, mintegy vesszőcsapást, hogy meggyőződjék, lépésben megyünk-e.

Azt hittem, viszont fogom látni a régi kaszárnyámat, a hol az obsitomat kikaptam, de kelletemél szomorúbb csalódást éreztem. Egy megkezdett építkezés főlhány, gipsztől és mésztől piszkos telkén át egy új kaszárnyához jutottunk, a mely fenyegetően fehér volt a bársónyos ködben. A frissen festett kerítés előtt már egy tömeg ember állott: olyan férfiak, mint mi, sötétszin polgári ruhába öltözve, az első napsugarak rezes porában. Bebecsátottak minket a kaszárnyába a kis kapun át, melyet bezártak mögöttünk.

Leültettek a padokra az őrség körül. Itt vártunk egész nap. A nap forrora fordult és arra kényszerített, hogy többször is változtassuk a helyünket. A térdünkről ettünk és mikor kibontottam a Marie által készített kis csomagokat, úgy tetszett, mintha az ő kezeit érinteném. Mikor a nap leszállott, egy arra járó tiszt észrevett, kérdezősködött és erre összeszedtek minket. Belemertültünk az épület feketeségébe. A lábaink roskadoztak, összekeveredve mentek föl, a kátrányos falak között egy lépcsőn, a melynek pipa- és kátrány-szaga volt, mint minden kaszárnyának. Egy kis ablakkal tördelt falú folyosóra vezettek, a hol a légáramlatok hevesen jöttek-mentek és a melynek minden sarkán libegő és sustorgó lángú födetlen gázlámpák égtek.

Egy kivilágított ajtó előtt egy csapat ember tolongott: ez volt a raktár. Végre bejutottam én is a mögöttem levő sűrű sor nyomásának segítségével, a mely úgy tolt előre, mint valami rügő. A raktári örök jártak itt tekintélyesen az újságú holmik, a sapka és a zörgő szerszámok halmai között. Belegyömöszölve a taszigáló tolongásba, a melyből egyenkint keveredtünk ki, körülmentem a helyiségen és piros nadrágban jutottam ki, a karomon hozva polgári ruhámat és egy kék mellényt, nem merve fejemet föltenni sem a sípkát, sem a kalapot, a melyet a kezemben tartottam.

Mindnyájan egyformán vagyunk öltözve. Nézem a többieket, miután magamat nem nézhetem és így látom magamat. Melancholikusan eszünk a szalonnás krumplinkat egy gyertya nyomorúságos fényénél, a szoba sűrű sivárságában. Aztán megmossuk a csajkainkat és lemegyünk a nagy szürke udvarra. A mint itt ödöngünk, a csukódó kapu és meghúzott lánc zörgése hallatszik. Fegyveres őrség jön-megy a bejárat előtt. Tilos kimenni, haditörvényszék terhe alatt. Nyugatra látni a homályos telkeken túl a földbe merült vasúti állomást, a mely piroslik, füstölög, mint egy gyár és a melyből rekedt

dunai monitorok gránátjainak pusztítása a Szovjetház (Hungária szálló) két szobájában a június 24-iki ellentorradalomkor.

KÉPEK A MELYEKET A PROLETÁRDIKTATURA ALATT NEM VOLT SZABAD KÖZÖLNI.

LEGŐRBBKORI TÖRTÉNET
MŰZ. UJN. KÖNYV. ÁRA

fények tűnnek elő. Másik oldalon egy utca árka: ebben a meghosszabbodott lyukban néhány kivilágított ablak és egy csapszék fénye. Arczomat a kerítés rostélyai közé dugva nézem a másik életnek ezt a visszafényét, majd fölmegek a fekete lépcsőn a folyosóra és a hálószobába, én, a ki vagyok valaki és mégse vagyok senki, mint egy víz-csepp egy folyóban.

Elterülünk a pricscsen a vékony takarók alatt. Elalszom, fejemet a polgári ruhám csomagjára támasztva. Reggelre hirtelenül riadok fel egy hosszú álomból.

A szomszédom a pricscsen ülve, orrára hulló hajjal vakarja a lábait, ásít, hogy szinte könnyezik bele és ezt mondja nekem: — Otthonról álmódtam.

Több nap következett egymásra. A kaszárnyába bebörtönözve maradtunk, nem tudva semmiről. Csak az újságok által elmondott híreket juttatták hozzánk reggel a kerítésen át. A háború elhúzódik, mozdulatlanlanná vált, és mi, mi nem csinálunk semmit, a hívások, rapportok, gyülekezések között, és időnkint a szobát tisztogatva. Nem volt szabad kimenni a városba, csak vártuk az estét, álldogálva, ülve, járkálva a szobában, a mely mintha sohase lett volna üres, annyira betöltötte valami nehéz szag, avagy kóborolva a lépcsőkön és folyosókon, a melyek sötétek, mintha vasból volnának, az udvarban, egész a kerítésig, vagy egész a konyháig, a melyek az épület hátsó részében voltak és a melyekből — naphosszat váltakozva — kávé- és zsirszag jött ki.

Azt mondogatták, hogy talán, hogy bizonyosan itt fogunk maradni a háború végéig. Unatkoztunk. Mikor lefeküdtünk, fáradtak voltunk a mozdulatlanlanságtól, vagy attól, hogy nagyon lassan jártunk. Szerettünk volna a frontra menni.

Marcassin, a kinek a század-irodában volt a lakása, sohasem volt tőlünk messze és csendben szemmel tartott minket. Egy nap hirtelen leszidott engem, mert vizet folytattam a mosdóba az erre kütűzött idő után egy órával. Meglepetésemben kénytelen voltam vigyáz-állásba feszülve állni előtte. Durván azt kérdezte tőlem, tudok-e olvasni, beszélt a büntetésről és aztán ezt mondta: „Máskor ne merje ezt tenni!” Ez a szidás, talán alapjában véve indokolt volt, de az egykori Petrolus tapintatlanul csinálta s engem mélyen megalázott és elkésérítette egész napomat. Más incidensek is megmutatták, hogy nem vagyok már a magamé.

Egy napon a rapport után, mikor a gyülekezésnek vége volt, egy párisi ember a szakaszunkból odalépett Marcassin őrmesterhez és megkérdezte tőle:

— Őrmester úr, szeretnék tudni, mikor megyünk már... (Folytatása következik.)

Az olvasókhöz!

Lapunk a mai számmal újra megindulván, az esztendő hátralevő idejére

új előfizetést nyitunk.

Ebben az évben hat számunk fog megjelenni. E hat szám

előfizetési ára 15 korona.

Kérjük olvasóinkat, szíveskedjenek előfizetési díjaikat kiadóhivatalunknak mielőbb beküldeni, hogy az expedálásról gondoskodni tudjunk.

A „Vasárnapi Ujság” kiadóhivatala: Budapest IV., Egyetem-utca 4.

IRODALOM ÉS MŰVÉSZET.

Művészeti közleményeink. A művészvilág eseményeinek még nagyobb figyelmet fogunk szentelni ezután mint eddig. Mielőtt meglesz hozzá a technikai lehetőség, értesíteni óhajtuk az olvasót, mind arról a mi a művészeinket foglalkoztatja, a mit terveznek, a min dolgoznak és a mivel elkészültek. Az lesz egyik törekvésünk, hogy a mint eddig is hű képét adjuk a művészvilág, különösen pedig a képzőművészet eseményeinek, úgy szentül ismertessük azokat az alkotásokat is, melyeket a kiállításokon nem láthat a közönség.

A bolsevizmusról a bolsevizmus alatt. Mióta a proletár-diktatura megbukott, terjedelmes irodalma támadt a végzetes négy hónap történetének és kritikájának, — majdnem kizárólag selejtes ponyva, a napi szenzációra számító üzleti spekuláció terméke. Az első könyv, a mely komoly igényekkel és komoly számbavételt kívánón lép fel, Kóbor Tamás A bolsevizmusról a bolsevizmus alatt című könyve. Az író ebben azokat az elmélkedéseit foglalja össze, a melyeket még a bolsevizmus alatt tett papírra s a melyekben a közvetlen tanú frissességével bírálja azt, a mi a szeme előtt folyik. Szól a bolsevizmus első napjainak illuzióiról, a melyeket éles ítélletl hámoz le a bolsevizmus tényeiről, kemény bírálat alá vonja a bolsevizmus jelszavait, megállapítja róla, hogy nem új világot, hanem betegséget jelent, nem hoz új népkaraktert, új világnézetet és erőforrást, azt a czélját sem tudja megvalósítani, hogy a nemzeti ellentéteket kiküszöbölje, sőt az egy nemzeten belül is kielezi az ellentéteket, különösen a falu és a város ellentétét. Az internacionale ügy, a hogy a bolsevisták hirdették, lehetetlen dolog s általában a bolsevizmus alaphibája az, hogy az eleven élet helyébe konstrukciókat akar tenni. Sorra jönnek a bolsevista programmpontok: a kereskedelem megszüntetése, a bürokrácia kiküszöbölése, a mi a gyakorlatban, mint mindenki tapasztalhatta, egy új, hallatlan méretű és gyökereig romlott bürokrácia megteremtését jelentette. Küönös élel fordul Kóbor kritikája a bolsevista kultur-programm felé; erről szólva megszólal éles gúnyja is, izekre szedi és valóságos csúffá teszi mindazt a hangzatos kultur-frázist, a mivel az emberek szemét el akarták kápráztatni s a mi tulajdonképen a legnevetesebb oldal volt a bolsevizmusnak. A családra, szerelemre, házasságra, az anyaságra vonatkozó bolsevista elméletekre is rávilágít az író a maga kritikájának tiszta, józan lámpájával. Befejező fejezetében a jövő képét próbálja megrajzolni s

azt a hitét vallja erős nyomattal, hogy az új korszakot, a mely most következni fog, az fogja jellemezni, hogy az erőszak mindenféle formájában megbukott. Kóbor Tamás igen világos és hűvös elme, az ember olvasás közben sokszor csodálja azt a hidegvért, a melylyel a bolsevizmust bírálja tudja, indulat és szenvedély nélkül, de egyúttal gyönyörködik is kritikájának súlyosságában, megfigyelésének hitelességében és dialektikájának élességében. A könyvet a Franklin-Társulat adta ki igen izléses kiadásban, ára 12 korona.

HALÁLOZÁSOK.

Elhunytak a közelebbi napokban: Gróf Serényi Béla, Magyarország több ízben volt minisztere, 53 éves korában, Budapesten. Az előkelő gondolkodású, önzetlen lelkületű, európai államférfi típusa volt. Olyan mágnás volt, a ki már évtizedekkel ezelőtt felismerte a közgazdasági problémák döntő fontosságát a politikában és komoly, tudományos alaposággal foglalkozott gazdasági kérdésekkel. A kilenczvenes évek elején lett képviselő szabadelvűpárti programmal. Tisza István első kormányában kereskedelmi államtitkár lett, majd a koalíció bukásakor, Khuen-Héderváry kabinetjében előbb kereskedelmi, azután földmívelésügyi miniszter volt. A munkapárt egyik megalapítója és mindvégig jelentékeny tagja volt. IV. Károly királyhoz még prezumpatív trónörökös korából bizalmas baráti kötelekek fűzték. Ezért az őszi fölfordulást megelőző időben gyakran volt előtérben az ő kormányalakítása. Két hétig volt beteg csupán. A Pajor-szatóriumban megoperálták, a műtét sikerült is, de szívgyengeség támadta meg és kioltotta a daliás férfi életét. — Szegh Dező, hírlapíró, jeles orientalista, majdnem két évtizeden át az «Alkotmány» munkatársa, a kinek sok a Balkánra, különösen Albániára vonatkozó cikke jelent meg lapunkban is, 38 éves korában Budapesten. — Dr. Csáder Gusztáv, ítélőtáblai bíró, a budapesti büntetőtörvényszék elnökhelyettese, Budapesten. — Dr. Tódosfy Domokos, ny. táblabíró Budapesten. — F. Kiss Lajos, a «Magyar Vendéglős és Kávésipar» szerkesztője 51 éves korában Budapesten. — Bátor Imre tart. tüzérhadnagy, öt évi katonáskodás után 36 éves korában Budapesten.

Özv. Zimmermann Károlyné, szül. Gruber Lina 53 éves korában Budapesten. — Özv. terpesti Mardovits Vinczéné, zsenai Markovits Vilma Budapesten.

KÉPTALÁNY.

A «Vasárnapi Ujság» 21-ik számában megjelent képtalány megfejtése: Nem tőri a szívet széjjel a kisdító szenedély.

Felelős szerkesztő: Hoitsy Pál.

Szerkesztőségi iroda: IV., Vármegye-utca 11. Lapkiadó tulajdonos Franklin-Társulat IV., Egyetem-utca 4.

29. SZÁM. 1919. (66. ÉVFOLYAM.)

SZERKESZTŐ
HOITSY PÁL

BUDAPEST, NOVEMBER HÓ 2.

Szerkesztőségi iroda: IV. Vármegye-utca 11.
Kiadóhivatal: IV. Egyetem-utca 4.

Előfizetési ára: Októbertől december végeig 15 korona.
Egyes szám ára 2 korona.

Külföldi előfizetésekhöz a postailag megállapított viteldíj is csatolandó.

A NEMZETI PALOTA KAPUJÁBAN.